

a tulajdonjog fenntartása lehetővé teszi, hogy a bárki által hozzáférhető adatokban változtatást csak az arra illetékes szervezet hajthasson végre. Másképpen: a MERLIN minden felhasználója egy „virtuális rekordokból” álló file-hoz férhet hozzá, amely a központi adatok (egy részének) másolata.

A MERLIN szolgáltatásai

Az adatok bevitele a *British Library* feladata. A felhasználók a kialakított adatbázisban azonban nemcsak a szokásos információkeresési műveleteket végezhetik el, hanem a virtuális rekordok formátumát, a leírási szabályokat is saját szükségletük szerint alakíthatják. A hamarosan működésbe lépő *on-line kereső rendszer különböző adatelemek* pl. ISBN, BNB vagy LC szám, ETO, tárgyszó, cím/szerző stb. szerinti kigyűjtésre is alkalmas lesz.

MERLIN output

A kigyűjtött rekordok is sorba rendezhetők lesznek az ábécé, illetve a fenti adatelemek vagy a felhasználó által megadott egyéb szempont szerint. A kiíráskor a felhasználó rendkívül rugalmas formai előírásokat adhat a tipográfiára, karakterkészletre stb. vonatkozóan. A kiírás lehetséges sornyomatatóval, mágnesszalagon, számítógéppel készített mikrofilmen (COM), fényszedéssel, katalóguskártyákon és monitoron. A felhasználó előírhatja a periodicitást is, pl. kéthavonként kér egy könyvkatalógust stb.

Rendelkezésre álló karakterkészlet

A rendszerben latin, görög, cirill betűk, matematikai jelek, dőlt, félkövér stb. jeltípusok különböztethetők meg. A kiíráskor természetesen az adott hardware lehetőség szabja meg a megjelenés formáját (pl. mikrofilm).

A használók igényeinek megfelelő profilok

Az ilyen sokféle lehetőséget nyújtó rendszerek alapproblémája, hogy a felhasználóknak nagyon sok paramétert kell meghatározniuk egy konkrét feladat elvégzésekor. Szokás ilyenkor a behelyettesítés, azaz a program a hiányzó paramétereket automatikusan – az általában szokásos, leginkább kézenfekvő – értékekkel helyettesíti be. A MERLIN esetében a felhasználók sokfélesége miatt nem célszerű ez a módszer. Ehelyett felhasználói profilokat vezettek be. Ennek alapja, hogy a felhasználók általában néhány típusba sorolhatók, egy-

egy ilyen típushoz a rendszerparaméterek megadott értékei tartoznak. A felhasználó az output, az input, a rendszerezés, a formátum, a karakterkészlet stb. szempontjából különböző profilokba sorolhatja magát.

A MERLIN első fázisa és a további tervek

Jelenleg a különböző meglévő szolgáltatások központosítása folyik, de egyelőre még nem a saját számítógépen. Az újabb lehetőségeket fokozatosan nyitják meg. Az első fázisban már 1976-ban elkezdték a teljes rendszer tesztelését.

A második fázisban megnyitják az on-line információkereső rendszert, ezt pedig több, a könyvtári adminisztrációt segítő nyilvántartás automatizálása követi. Ezeket előbb csak belső célokra használják, de a tervek szerint a későbbiekben általános alkalmazásukra is sor kerül.

/ROSS, J. – ROYAN, B.: MERLIN: a new computer system for the British Library - Program News of Computers in Libraries, 10. köt. 3. sz. 1976. p. 95–102./

(Valkó Péter)

Automatizálás a Szovjetunió Állami Nyilvános Tudományos–Műszaki Könyvtárában

A könyvtárakról szóló 1974. évi párthatározat nagy feladatokat ró a Szovjetunió Állami Nyilvános Tudományos–Műszaki Könyvtárára. Ezek teljesítése feltétlenül megköveteli a korszerű módszerek alkalmazását. A Könyvtárban már 1971-ben megindultak az automatizálással kapcsolatos kísérletek. Ezeknek, illetve az időközben végzett meggyőző munkának köszönhetően, az *ASZUB (Avtomatizirovannüe Sisztemü Upravlenija Bibliotekoj = Automatizált Könyvtárirányítási Rendszer)* első változata 1975-ben már üzemszerűen működhetett, második generációjú számítógépekre (Minszk 22, Minszk 32) alapozva. A technikai felszerelést különféle perifériák és sokszorosító berendezések egészítik ki.

A rendszer három metszetben (prognosztizálás és tervezés, operatív irányítás, számvitel és ellenőrzés) fogja át a *Könyvtár tevékenységét* (állománygyarapítás, feldolgozás, állományszervezés és -megóvás, bibliográfiai tájékoztatás és olvasószolgálat) és *gazdálkodását* (anyag-műszaki ellátás, pénzügy, személyzeti és munkaügy).

A következő feladatokat végzik már *automatizált rendszerben*:

- az olvasói igények elemzése;
- a gyarapítás előkészítése;
- az állomány elosztása;
- a könyvtárközi kölcsönzési határidők ellenőrzése;
- a másolatrendelések kielégítésének ellenőrzése;

az előfizetők nyilvántartása;
a személyzeti nyilvántartás.

A rendszer alkalmazásba vételének *eredményei*:

az elsődleges információs források keresésére fordított idő csökkenése az optimális tárolási hely meghatározása révén;

a kölcsönzési és másolási idő jelentős csökkentése;

a kielégítetlen kérések számának többszörös csökkentése;

a duplumbeszerzés ésszerű minimumra csökkentése, ami 10–30%-os megtakarítást eredményez a gyarapításban;

az operatív irányítás tökéletesítése.

A rendszer *továbbfejlesztésének* céljai:

alternatív döntési javaslatok kidolgozása;

az állomány és az olvasók adatainak teljes körű nyilvántartása;

áttérés harmadik generációjú számítógépekre;

típus-rendszerre való kifejlesztés.

/ARZUHANOV, A. Sz. – POL', L. M. – TARA-SZOV, V. I.: Avtomatizacija upravljenja krupnoj bibliotekoj = Naucsnuje i Tehnicseszkie Biblioteki SzSzSzR, 1976. 7. sz. p. 38–41./

(Futala Tibor)

A video-ipar: berendezés, szervezés és könyvtári alkalmazások

Amerikában ma már a legkülönfélébb méretű és típusú könyvtárak szereznek be video-szalagos berendezéseket és software-t. A video az egyetlen eszköz, amellyel azokhoz az emberekhez is eljutnak, akik a hagyományos könyvtári szolgáltatásokat eddig nem használták. *A könyvtárnak mint az információs tevékenység bázisának, egyre inkább feladata a vizuális dokumentumok, ezen belül video-szalagok előállítása, gyűjtése és terjesztése is.*

Az alkalmazás szintje függ az adott könyvtári rendszer céljaitól, szándékaitól, a kiszolgált közösség igényeitől és a könyvtár pénzügyi lehetőségeitől.

A közművelődési könyvtárakban az alkalmazás a visszajátszáson alapuló egyszerű programoktól a videokamerás előállítási tevékenységig terjedhet, a felhasználási lehetőség pedig a tájékoztató és a szórakoztató tevékenység teljes spektrumát felölelheti. A legjellegzetesebb programok: belső továbbképzés, vizuális referenz szolgáltatások, meseórák szervezése, helytörténeti jellegű események, interjúk rögzítése stb.

Míg a közművelődési könyvtárak a tájékoztató és szórakoztató alkalmazásokra összpontosítanak, addig az iskolai és felsőoktatási könyvtárak az oktatási szempon-

tokat helyezik előtérbe. Számos egyetemi könyvtárban van lehetőség arra, hogy az előadásokat képileg rögzítsék. Léteznek laboratóriumi rögzítő berendezések is, a diákok előadásainak, feleleteinek felvételére. Szinte minden oktatási szinten széleskörűen használnak előkészített video-csomagokat, audio-vizuális programok terjesztésére. A könyvtárban ezeket a berendezéseket általában video-kutatószobákban használják, amelyek kis csoportok számára szolgáló video-asztalokból vagy vetítőberendezéssel felszerelt nagyobb helyiségekből állnak.

Iskolai tapasztalatok szerint a *video-kazetta kényelmes és nem túl drága megoldás* arra, hogy jó minőségű audio-vizuális anyagokat juttassanak el az egyes osztálytermekbe, megfelelő időpontban. A 16 mm-es mozgófilm másolási problémáit lényegesen csökkenti az, hogy egyszerűen lehet video-másolatot készíteni video-kazetták formájában.

A *video berendezés és a software alkalmazása nem új a könyvtárak számára*. A video-ipar hirtelen terjeszkedése az inkompatibilis formátumok előállítását eredményezte és terjesztette el. Végül két formátumot szabványosítottak oktatási és kereskedelmi célokra: egyet a *tekercs-szalagokra*, egyet a *kazettákra*. Ennek eredményeként ma már a könyvtárak nyogodtan vásárolhatnak pl. lejátszó berendezést video-kazettához: bizonyos, hogy minden 3/4 hüvelykes* kazettát ezzel használni tudnak. A tekercsnél a 1/2 hüvelykes szélesség terjedt el. A kétféle szalagszélesség közti eltérés csak megfelelő programmal hidalható át.

A tekercs és a kazetta közti választásnál a könyvtáraknak a várható használat jellegéből kell kiindulniuk. Azokban a könyvtárakban, amelyekben a saját program előállítását akarják növelni a *tekercs*, azokban, amelyekben csak előre felvett program lejátszására rendelkeznek be, a *kazetta* látszik általában alkalmasabbnak. Újabbban azonban egy video-kazettás rögzítő és egy hozzá illesztendő, elektronikus szerkesztői programmal felszerelt keverőasztal jól helyettesíthet egy 1/2 hüvelykes tekerccsel működő berendezést. Mivel azonban a kazetta lényegesen kényelmesebb és a 3/4 hüvelykes szalagon rögzített program képminősége is jobb, oktatási és könyvtári területen egyaránt ez látszik előnyösebbnek.

A könyvtárosoknak és más felhasználóknak számolniuk kell az állandóan változó új video-technológiák kialakulásával, amelyek korábbi berendezéseiket és beruházásaikat elavulttá tehetik. Az elmúlt években nagy port vert fel a *video-lemez* feltűnése. Jelenleg viszont úgy látszik, hogy a video-lemeztechnika bevezetése még hosszabb időt vesz igénybe, és egyelőre nem indokolt a video-kazettás technika lecserélése. *A video-lemez elsősorban tárolási eszköz*, helyi előállítása nem lehetséges (a lemezek előállítása ugyanis 10 ezer példány felett válik gazdaságossá).

* 1 hüvelyk = 25,4 mm